

سوگ و داغدیدگی در کودکان و نوجوانان

تألیف

دکتر مهرداد کلانتری

دانشیار و عضو هیأت علمی گروه روانشناسی

دانشگاه اصفهان

دکتر راضیه فتاحی

روانشناس

مقام قرائی

دانشجوی دکتری روانشناسی بالینی

دانشگاه شاهد

با همکاری

پریناز سجادیان

طاهره گلکار

کتاب ارجمند

سرشناسه: کلاتری، مهرداد، ۱۳۳۴-
عنوان و نام پدیدآور: سوگ و داغدیدگی در کودکان
و نوجوانان
مشخصات نشر: تهران: کتاب ارجمند: ارجمند، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری: ۱۵۲ ص.، رقی.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۰۰-۴۲۱-۵
شناسه افزوده: فتاحی، راضیه، ۱۳۶۵-، آقائی، الهام،
۱۳۶۴-، سجادیان، پریناز، ۱۳۶۷-، طاهره، گلکار،
۱۳۶۳.
شماره کتابشناسی ملی: ۳۸۴۸۴۸۸

دکتر مهرداد کلاتری، راضیه فتاحی، الهام آقائی
سوگ و داغدیدگی در کودکان و نوجوانان
فروست: ۸۸۸

ناشر: کتاب ارجمند با همکاری انتشارات ارجمند
صفحه آرا: معصومه دلنواز
مدیر هنری: احسان ارجمند
سرپرست: پروین عبدی
ناظر چاپ: سعید خانکشلو
چاپ: سماعت، صحافی: روشنگر
چاپ اول، بهمن ۱۳۹۴، ۱۱۰۰ نسخه
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۰۰-۴۲۱-۵

این اثر، مشمول قانین حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و
هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است. کس تمام یا قسمتی
از این اثر را بدون اجازه مؤلف، ناشر، نشر یا بخش یا
عرضه کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

www.arjmandpub.com

مرکز پخش: انتشارات ارجمند

دفتر مرکزی: تهران بلوار کشاورز، بین خ کارگر و ۱۶ آذر، تلفن: ۲۹۲۰۴۰، ۸۸۹۸۲۰۴۰
شعبه مشهد: ابتدای احمدآباد، پاساژ امیر، انتشارات مهد دانش، تلفن: ۵۱-۳۸۴۴۱۰۱۶
شعبه رشت: خ نامجو، روبروی ورزشگاه عضدی، تلفن: ۱۳-۳۲۲ ۳۸۷۰
شعبه بابل: خ گنج افروز، پاساژ گنج افروز، تلفن: ۱۳-۳۲۱ ۷۷۶۴
شعبه ساری: بیمارستان امام، روبروی ریاست تلفن: ۰۹۱ ۸۰۲۰۰۹۰
شعبه کرمانشاه: خ مدرس، پشت پاساژ سعید، کتابفروشی دانشمند تلفن: ۸۳-۱ ۲۸۴۸۱۰۰

بها: ۱۲۰۰۰ تومان

با ارسال پیامک به شماره ۰۲۱۸۸۹۸۲۰۴۰ در جریان تازه‌های نشر ما قرار بگیرید:
ارسال عدد ۱: دریافت تازه‌های نشر پزشکی به صورت پیامک
ارسال عدد ۲: دریافت تازه‌های نشر روان‌شناسی به صورت پیامک
ارسال ایمیل: دریافت خبرنامه الکترونیکی انتشارات ارجمند به صورت ایمیل

فصل اول: مقدمه

مقدمه مؤلف	۹
مقدمه	۱۱

فصل دوم: سوگ و داغیدگی

مقدمه	۱۷
سوگ و داغیدگی چیست؟	۱۷
داغیدگی غیر پیچیده	۱۸
سوگ پیچیده	۱۸
داغیدگی بحرانی	۱۸
مراحل سوگ	۱۸
عوامل خطر و محافظ	۲۱
سوگ در کودکان	۲۴
علائم سوگ در کودکان	۲۴
عوامل ایجادکننده سوگ در کودکان	۲۴
احساسات، افکار و رفتارهای شایع در کودکان سوگ	۲۶
نگرش‌های و انتظارات غلط در مورد پدیده سوگ در کودکان	۲۷
رویارویی کودکان خردسال با داغیدگی	۳۱
فهم کودکان از مفهوم مرگ	۳۲
توضیح مرگ به کودکان	۳۳
کودکان چگونه به فقدان واکنش نشان می‌دهند؟	۳۵
واکنش‌های اولیه	۳۵
واکنش‌های ثانویه	۳۵

فصل سوم: سنجش و ارزیابی

۳۹	مقدمه
۳۹	شیوه‌های رایج ارزیابی سوگ
۳۹	روش اول: مصاحبه
۳۹	الف) مصاحبه با کودکان
۴۰	نمونه مصاحبه بالینی کودکان در مورد مفهوم مرگ
۴۱	ب) مصاحبه با نوجوانان
۴۴	مصاحبه علمی ارزیابی سوگ
۴۴	روش دوم: مشاهده
۴۴	الف) مشاهده ارزیابی واکنش به سوگ در کودکان
۴۶	ب) مشاهده و ارزیابی واکنش به سوگ در نوجوانان
۵۴	روش سوم: پرسشنامه
۵۴	پرسشنامه‌های ارزیابی سوگ کودکان
۵۴	فرم بلند سنجش سوگ - چیدمان کودکان و نوجوانان
۵۴	پرسشنامه سوگ در کودکان
۵۵	فرم کوتاه مصاحبه‌ای سنجش سوگ کودکان و نوجوانان
۵۵	معرفی چند مقیاس دیگر
۵۶	پرسشنامه‌های ارزیابی سوگ در نوجوانان و بزرگسالان
۵۶	مقیاس سوگ تگزاس
۵۶	پرسشنامه تجربه سوگ
۵۶	مقیاس احساسات فعلی در مورد سوگ
۵۷	مقیاس سوگ حل شده
۵۷	مقیاس بررسی واکنش‌ها به سوگ
۵۷	پرسشنامه تجربه سوگ
۵۷	مقیاس‌های هسته‌ای سوگ
۵۸	پرسشنامه پدیدارشناسی داغدیدگی
۵۸	مقیاس سوگ پیچیده

مقیاس پیش‌بینی‌کننده سوگ ۵۸

فصل چهارم: درمان

مقدمه ۵۹

نکات کلیدی در مورد سوگ کودکان ۶۳

روان درمانگری کودکان و نوجوانان داغ‌دیده ۶۴

۱- خدمات مددکاری ۶۵

۲- روان درمانگری والد باقی ۶۵

۳- خانواده درمانی سوگ ۶۶

۴- برنامه گروهی نوشتن برای بهبودی ۶۷

۵- مجموعه گروهی با کودکان داغ‌دیده ۷۱

۶- شناخت رفتار درمانگری برای داغ‌دیدگی بحران‌زا ۸۵

۷- درمان حساس‌زدایی با حرکات چشم و پردازش مجدد آن ۱۰۲

۸- راهنمای آموزش اقبین کودکان بازمانده از فجایع ۱۰۶

فصل پنجم: راهنمای سوگ و داغ‌دیدگی برای نوجوانان

مقدمه ۱۱۹

راهنمای سوگ و داغ‌دیدگی برای نوجوانان ۱۱۹

فصل ششم: آشنایی با صاحب‌بصرا و مراکز سوگ در خارج

مقدمه ۱۳۳

نظر یک صاحب‌نظر جهانی در زمینه داغ‌دیدگی در کودکان و نوجوانان ۱۳۳

مرکز مراقبت‌های آرام‌بخش سنت کریستوفر ۱۳۶

مرکز مراقبت‌های داغ‌دیدگی کوروز ۱۴۱

منابع ۱۴۴

مقدمه مؤلف

در سال ۱۳۶۲ من کارشناسی ارشد روان‌شناسی بالینی بودم. اوج جنگ ایران و عراق بود. هر هفته تعدادی از شهدای جنگ تحمیلی عراق تشییع می‌شدند. برخی از این شهدا متأهل و دارای فرزند بودند. من به‌عنوان روان‌شناس نگران آینده کودکان خردسالی می‌شدم که پدران خود را در جنگ از دست داده بودند. از استادان خود سؤال می‌کردم که چقدر بر سر این کودکان خواهد آمد؟ آیا این کودکان در آینده دچار مشکلات روانی خواهند شد؟ برخی از استادان در این مورد اظهار نظر نمی‌کردند برخی هم آینده دشواری را برای آنها پیش‌بینی می‌کردند.

در سال ۱۳۶۵ من به‌عنوان دانشجوی دکتری روان‌شناسی در انستیتوی روان‌پزشکی دانشگاه لندن پذیرفته شدم. در سال ۱۳۶۶ قرار شد من برای گردآوری داده‌های پایان‌نامه خود به ایران مسافرت کنم. هرگز هیچ تحقیق جدی در این زمینه انجام نشده بود. استاد راهنمای من پروفسور ویلیام یور به دزگی درگیر مشکلات کودکان و نوجوانان بازمانده از فجایع در انگلستان شده بود.

موضوع پایان‌نامه من مشکلات ریسر کودکان پیش‌دبستانی بود و قرار بود من فرم مربی و والدین را در مورد کودکان پیش‌دبستانی ایران اجرا کنم. از استاد سؤال کردم آیا اجازه دارم این فرم را در مورد فرزندان شهدای پیش‌دبستانی در ایران اجرا کنم؟ استاد استقبال کردند. به این ترتیب مقایسه مشکلات رفتاری فرزندان شهدای پیش‌دبستانی با گروه عادی به‌عنوان بخشی از پایان‌نامه دکتری من شد. در سال ۱۳۶۹ وقتی زلزله شمال ایران روی داد پروفسور یول برای من نامه نوشت و به من توصیه کرد به منطقه بروم و اقدامات اضطراری برای کودکان و نوجوانان بازمانده خانواده‌ها و ریسر آنها انجام دهم. در سال ۱۳۸۷ وقتی قرار شد برای فرصت مطالعاتی به کشور انگلستان بروم، پروفسور یول از من خواست همچنان موضوع سوگ و داغ‌دیدگی در کودکان را ادامه بدهم. به این ترتیب بررسی مشکلات عاطفی و رفتاری کودکان بازمانده از زلزله سال ۱۳۸۲ بم، به‌عنوان موضوع تحقیق فرصت مطالعاتی من انتخاب شد و من کار خود را با پروفسور

پانوس وستانیس در دانشگاه لستر انگلستان ادامه دادم و در سال ۲۰۱۰ مقاله‌ای در این زمینه در مجله بین‌المللی روان‌پزشکی اجتماعی منتشر شد (کلانتری و پانوس، ۲۰۱۰). در سال ۱۳۸۸ دانشجویان دکتری روان‌شناسی دانشگاه اصفهان به من پیشنهاد کردند اولین مرکز مداخله در بحران کودکان و نوجوانان را در اصفهان تأسیس کنم. در تاریخ ۲۴ مرداد ۱۳۹۰ هم‌زمان با میلاد خجسته امام حسن مجتبی (ع) با حضور جمعی از استادان، مسئولین و همکاران این مرکز برای اولین بار در اصفهان در مرکز مشاوره یارستان افتتاح شد. حال در راستای کارهای علمی و پژوهشی خویش در مورد سوگ و داغیدگی، با همکاری انتشارات ارجمند این اثر نیز به انجام رسید.

د. اینجا لازم است، مراتب تقدیر و سپاسگزاری خود را از انتشارات ارجمند که موجبات چاپ این اثر را فراهم کردند، اعلام دارم.

مهرداد کلانتری

زمستان ۱۳۹۴